

Милош Ивановић*

Београд

ПИСМО ДУБРОВЧАНА ТУРСКОМ КАДИЈИ У ГЛУХАВИЦИ**

Дубровник, 1396, март 28.

Сажетак: Дубровчани се у писму захваљују кадији на поклоњеној бризи за њихове трговце, али одбацују могућност да сви они морају ићи у султанову земљу преко Глухавице и ту плаћати царину. Указују да би такав пропис могао само штетити царевом благајни. Додаје се да ће они који буду долазили у Глухавицу плаћати законску царину, а кадију моле да се стара о њима.

Кључне речи: кадија, Глухавица, Дубровчани, писмо, цар, царица, трговци, повеља.

Писмо које је Дубровачка општина упутила глухавичком кадији марта 1396. може нам послужити за осветљавање политичких прилика на тлу српских земаља у последњој деценији XIV века. Наиме, поменути извор сведочи о почетку политичког слома Вука Бранковића, до тада уз кнеза Стефана Лазаревића најмоћнијег српског властелина. Помен кадије у Глухавици марта 1396. несумњиво указује да су Османлије почетком те године отпочеле акцију против Вука Бранковића и почеле да га лишвају једног по једног дела његових територија.¹ Значај овог писма такође проистиче и из чињенице да садржи значјане податке о дубровачко-турским односима са краја XIV века. Наиме, у нашем акту се истиче захвалност кадији што је потврдио „веру великог цара“. Очито је реч о некој врсти повеље коју је Дубровчанима издао султан

* истраживач-докторанд, стипендиста Министарства просвете и науке Републике Србије. Ел. пошта: misaveritatem@gmail.com

** Рад је настао као резултат истраживања на пројекту Министарства просвете и науке Републике Србије: *Српско средњовековно друштво у писаним изворима* (ев. бр. 177025).

¹ М. Динић, *Српске земље у средњем веку, Област Бранковића*, Београд 1978, 160; М. Спремић, *Деспот Ђурађ Бранковић и његово доба*, Београд 1994, 44; *ИСН* II, 56.

Бајазит I (1389–1402). Сама та повеља није до данас сачувана, те се на основу овог писма само може рећи да је садржала одредбе о слободи пословања Дубровчана по „царевој земљи“, уз плаћање законите царине. Вреди додати да су нешто касније исте године добили још једну султанову повељу посредовањем кир Евгеније и кнеза Стефана.² Проблема у пословању дубровачких трговаца је и поред тога било. Глухавички кадија је тражио да сви трговци Републике Св. Влаха пролазе искључиво преко његовог места и да њему плаћају царине. На тај захтев одговорено је негативно у писму које објављујемо, а сагласно претходној одлуци Већа умољених.³

Опис и ранија издања

Писмо није сачувано у оригиналу, већ је доступно преко преписа унетог у познату књигу дубровачког словенског канцелара Руска Христифоровића.⁴ Текст документа исписан је канцеларијском минускулом у 25 редова. Подаци о времену и месту настанка писма наведени су у последња два реда. Због мањег оштећења у горњем десном углу отежано је ишчитавање краја првог реда овог акта. Издање приређујемо на основу фотографије преписа документа, који се чува у Државном архиву у Дубровнику.⁵

Ранија издања: М. Пуцић, *Споменици срѣбски* I, 4–5, бр. 7; Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–2, 217–218.

Текст писма*

+ ПочтеномѢ припатељу кадини Ѣ ГлѢхавиц(и) ѡд[ъ] владѢцаго дѢровчко(га) |2| кнеза и ѡд[ъ] в'се ѡпкине поздравѢникѢ. ЛиствѢ твои примисмо |3| и разѢмесмо какѡ ѢкрѢпашѢ и потврѢдѢшѢ нашѢмѢ трѢгов'цемѢ |4| вѢрѢ великаго ц(а)ра и твою да гредѢ
5 невѢзраи'но по ц(а)реви земли |5| плативѢ ц(а)ринѢ закѡниѢ. И како намѢ по твоѡи любви ѡбѢтѢшѢ |6| наше трѢговце съблюдати на том(ъ) ми[о]го м(и)л(о)срѢдно захвалюкѡ ти. |7| Я и ми цѡ море-

² И. Божић, *Дубровник и Турска у XIV и XV веку*, Београд 1952, 14–16; Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 182.

³ И. Божић, *Дубровник и Турска у XIV и XV веку*, 17.

⁴ DAD, *Lettere e commissioni di Levante* 1, fol. 4.

⁵ Захваљујемо се овом приликом на љубазности овој архивској установи.

* Редакција издања и превода: Т. Суботин Голубовић.

мо за ваше почтеник ради смо. И цю пишешъ |8| крѣ стоишь њ Глухавици да гредѡ и да се свѣракаю к теби наши трѣговци |9| њ Глухавицѡ терѡ тѡзи да плакѡ цѡринѡ а инѣмъ пѡтемъ да не гредѡ |10| а таи к ѡсильна стварѣ. На томъ драги приѡтелю ѡдговарѡмо ти |11| цѡреѡа землѡа ксѡтъ велика дълга и широка и многе пѡти има по нои трѣговѡци |12| ѡпкѣ и трѣже како се болѣ комѡ гдѣ сви-ди. Да мнѡго к ѡсильно трѣговцемъ |13| да вси кднѣмъ пѡтемъ гредѡ ѡ цѡреѡѡ землѡу с трѣзми и ако имъ се тѣзи |14| законъ постави тако к намъ видѣти крѣ те трѣговци ѡзѡбит терѡе нете ѡпкит |15| по цѡреѡи земли и стога хѡкѣ битѡи хѡгкѣ ѡ цѡреѡи комори. А ми трѣговцемъ |16| не моремо заповидѣтъ ни ѡзѡбитѡ да не гредѡ кѡде могѡ ѡ цѡреѡѡ землѡу |17| гдѣ имъ се сви-ди да имъ кѣ корист-ниѣ битѡи. Да кѡдѣ годѣ хѡде по цѡреѡи |18| земли плакѡ цѡринѡ законѡ. А кои бѡдѡ тѡдези миновати хотѡ |19| к теѡѣ ѡ Глухавицѡ свѣракаѡи и платитѡи царинѡ законѡнѡ да молимо те |20| имаи наше трѣговце ѡ ѡбарованию и свѡлюда ихѡ и ѡзѡдрѣжи ѡ добрѣхѡ |21| законѡхѡ какѡ ѡзѡдамо да кѣ битѡи. А ѡни то ѡвидевѡ хотѡе сѡе вси |22| потеки. И молимо те ѡдпиши намъ да ни се трѣговѡци не ѡстѡаю |23| и Бѡгѡ с вама.

|24| Писа се мѡѡсѡѡца марта кѡи дѡнь ѡ Дѡбровникѡ лѣта рѡждества Гѡспода Исѡса Хрѡиста |25| тисѡцино и триста и деѡетѡ десѡетѡ и шѡсто лѣто.

Превод писма

+ Поштованом пријатељу кадији у Глухавици од владајућег дубровачког кнеза и од све Општине поздрав. Лист твој примисмо и разумемо како ојачаваш и потврђујеш нашим трговцима веру великог цара и твоју, да иду без ометања по царевј земљи пошто плате законску царину. И како нам по твојој љубави обећаваш да ћеш наше трговце чувати, на томе ти од све душе захваљујемо. А и ми што можемо за ваше поштовање, ради смо (учинити). И што пишеш да стојиш у Глухавици, да иду и да се навраћају к теби наши трговци у Глухавицу те ту да плаћају царину, а другим путем да не иду, то је тешка ствар. На то ти, драги пријатељу, одговарамо: цареѡа је земља велика, дуга и широка и многе путеве има, по њој трговци опште (послују) и тргују како

Милош Ивановић

се коме где више свиди. Много је тешко трговцима да сви једним путем иду у цареву земљу са робом и ако им се такав закон постави изгледа нам да ће то трговце сузбити те неће општити (пословати) по царевој земљи и стога ће бити мање у царевој ризници. А ми трговцима не можемо заповедати ни забранити да иду куда могу у цареву земљу где им се учини да ће им корисније бити. Куд год иду по царевој земљи, да плаћају законску царину. А који буду туда хтели пролазити к теби, у Глухавицу долазити и плаћати законску царину, молимо те узми наше трговце у заштиту и чувај их, и држи (их) у добрим законима, као што се уздамо да ће бити. А сви ће они, када то виде, пожелети да похитају. И молимо те одговори нам, да се трговци не би заустваљали, и Бог с вама.

Писа се месеца марта 28. дан у Дубровнику лета рођења Господа Исуса Христа хиљаду и триста и деведесет и шесто лето.

Дипломатичке особености

Реч је о, колико је нама познато, хронолошки првом сачуваном писму Дубровачке општине неком представнику турских власти на тлу Србије. Из овог писма јасно се види да су Дубровчани у преписци са османлијским службеницима употребљавали српску рецензију старословенског језика.

На почетку документа налази се симболичка инвокација у виду крста. Начин обраћања и стил писма не одударују од облика комуникације какву су дубровачки органи већ остваривали са српским владарима и властелом.

Установе и важнији појмови

У претходним свескама *Старог српског архива* обајшњени су појмови: **кнез у Дубровнику**, **цар**, **царина**, према *Прегледу*.

Кадија, 118 (страна), 1 (ред у издању) – Ова арапска реч као назив за судију употребљавала се и у Османском царству. Поред судских дужности кадија је имао и широка управна овлашћења на подручју под својом јурисдикцијом. Област која му је била подређена звала се кадилук или каза. Број кадилука на територији једног санцака зависио је од густине насељености муслимана. Важно је истаћи да је кадија постављан директно од централне власти и да је деловао независно од санцак-бега. Поред обављања судских послова морао је да помаже при убирању дажбина, да надгледа царину, вођење рудника и управу над осталим цар-

Miloš Ivanović

Belgrade

**LETTRE DES RAGUSAINS ADRESSÉE
AU CADI TURC À GLUHAVICA**

Dubrovnik, 1396, mars 28

Résumé

Lors de l'observation des événements agitant les terres serbes vers la fin du XIVe siècle une lettre adressée le 28 mars 1396 par la commune de Raguse au cadi turc de Gluhavica revêt un double intérêt. Elle suggère tout d'abord que les Osmanlis ont entrepris, vraisemblablement au tout début de l'année 1396, une action militaire contre Vuk Branković, puisque Gluhavica faisait partie de ses possessions. D'autre part, elle nous offre un témoignage intéressant des relations entre Dubrovnik et les Turcs dans la seconde moitié de la dernière décennie du XIVe siècle. Son texte nous apprend notamment que les Ragusains ont obtenu la « parole du grand empereur ». On peut donc en conclure à l'existence d'une sorte de charte délivrée à leur intention par le sultan Bajazet Ier (1389-1402). Son texte, pour autant que permet d'en juger indirectement le contenu de la lettre ici éditée, devait garantir aux commerçants ragusains la liberté de commerce sur le territoire de l'empire osmanli dans la mesure où ils s'étaient acquittés de la « douane légale ». Dans la suite de cette lettre, la République de saint Blaise rejette toutefois la demande du cadi de Gluhavica exigeant que tous les commerçants ragusains passent exclusivement par cette place et, ce faisant, y payent la douane. Finalement, pour autant que nous sachions, cette lettre constitue le premier courrier conservé adressé par la Commune de Dubrovnik à un représentant de l'autorité turque en place sur le sol de Serbie. On peut donc remarquer que cette correspondance entre les deux parties se déroulait dans une rédaction serbe, soit en ancien slave.

Mots-clés : cadi, Gluhavica, Ragusains, lettre, empereur, douane, commerçants, charte.